

Ірина Борисівна Матяш,
доктор історичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
історії міжнародних відносин та зовнішньої політики України
Інституту історії України НАН України,
Голова Правління Наукового товариства
історії дипломатії та міжнародних відносин
ORCID: 0000-0002-7565-1866
e-mail: matio@ukr.net

ДОКУМЕНТИ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ ЯК СКЛADOVA ЧАСТИНА ДИПЛОМАТИЧНОГО АРХІВУ УКРАЇНИ

Мета дослідження – аналіз наявності в державних архівах України фондів особового походження працівників дипломатичної та консульської служби, характеристика особливостей цих фондів як складової частини Дипломатичного архіву України. **Методологія дослідження** спирається на принципи історизму, науковості, системності. З урахуванням міждисциплінарного підходу використано методи термінологічного та історіографічного аналізу, зовнішньої та внутрішньої критики історичних джерел. **Наукова новизна.** Уперше поставлена наукова проблема приналежності фондів особового походження до Дипломатичного архіву України, висвітлено особливості складу цих фондів, залучено до наукового обігу інформацію про наявність у фонді Д. Донцова в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України комплексу листів Є. Слабченка. **Висновки.** Інформація, що міститься у фондах особового походження, має важливе значення для відтворення історії української дипломатичної та консульської служби, міжнародних відносин та зовнішньої політики України. Тому склад дипломатичного архіву слід розглядати ширше, ніж комплекс документів офіційного походження, утворених у діяльності дипломатичних установ. Специфіка Дипломатичного архіву України полягає в розпорошеності документів в Україні та за кордоном. У фондах офіційного походження, в тому числі повернутих з-за кордону (зокрема «Празького українського архіву»), багато документів втрачено. Натомість у фондах особового походження очільників і співробітників посольств та дипломатичних місій чи консульських установ збереглися оригінали та копії міждержавних договорів, засідань двосторонніх комісій, наказів дипломатичних місій та інша документація офіційного походження, вивезена чи збережена фондоутворювачем, що дає можливість реконструювати певні події дипломатичної історії. Цінність мають фотодокументи, неопубліковані рукописи та особисті документи дипломатів, важливі для вивчення їхніх життєписів. Інформацію фондів особового походження можна вважати складовою частиною Дипломатичного архіву України, забезпечення реконструкції якого передбачає дослідження українського і зарубіжного комплексу та співпрацю науковців, дипломатів, архівістів.

Ключові слова: Дипломатичний архів України, фонд особового походження, історія дипломатичної служби.

Актуальність теми дослідження. Поняття «Дипломатичний архів України» можна назвати збірним. Воно похідне від поняття «дипломатичний архів», сутність якого визначена Віденською конвенцією про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. як сукупність документованої інформації, утвореної в діяльності відомства закордонних справ та його закордонних представництв. У такому значенні це поняття функціонує в міжнародній практиці. Тобто йдеться про документи офіційного походження (тексти міжнародних угод, дипломатичне листування, внутрішньовідомчі документи), утворені в діяльності дипломатичних установ – головного органу в системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин, що здійснює свої повноваження безпосередньо та через інші органи дипломатичної служби (закордонні дипломатичні представництва, консульські установи, постійні представництва при міжнародних організаціях). Актуальність дослідження складу і змісту Дипломатичного архіву України зумовлена його значенням у повноцінному відтворенні історії сучасної української дипломатичної служби, століття якої співпадає зі століттям державотворення України доби Української революції 1917–1921 рр. З ініціативи Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин спільними зусиллями науковців НАН України, дипломатів і архівістів здійснюється підготовка міжгалузевого довідника «Дипломатичний архів України», що має акумулювати відомості про місця зберігання профільних фондів, їхні склад і зміст.

Аналіз досліджень і публікацій. Науковці дискутують щодо складу дипломатичного архіву. Крайні позиції дискусії відображають погляди першого директора Національного інституту генеалогічних досліджень у Вашингтоні, архівіста і фахівця з генеалогії Національного архіву США Мередіта Б. Колкета-молодшого (Meredith Bright Colket, Jr., 1912–1985) [1] та колишнього аташе Надзвичайної дипломатичної місії УНР у США, колекціонера українських архівних зібрань і представника французького кіноавангарду Євгена Слабченка (Eugène Deslaw, 1899–1966). Авторитетний американський науковець наголошував на офіційному характері дипломатичних архівів («усіх офіційних документів, що знаходяться в розпорядженні дипломатичних установ»), їхній доказовій цінності в міжнародних відносинах. Він не включав до обсягу цього поняття документи особового походження: особисті документи, приватне листування дипломатів тощо. Натомість Є. Слабченко пропонував ширше розуміння складу дипломатичного архіву, вважаючи такими особисті документи співробітників дипломатичних установ, їхні документальні колекції, мапи та фотодокументи різного часу, друковані матеріали, публікації, фотодобірки на теми міжнародних відносин і дипломатії тощо. Частина його «Світової збірки україніки» мала назву саме «Дипломатичний архів» [2]. Створюючи приватний дипломатичний архів, який Є. Слабченко планував передати в Україну після падіння влади більшовиків, він розшукував

і включав до складу своєї колекції як оригінали та копії міжнародних угод, офіційних документів, утворених у діяльності дипломатичних представництв, так і особисті документи представників дипломатичної служби, мапи та фотодокументи, друковані матеріали та газетні витинки на теми міжнародних відносин і дипломатії. Є. Слабченку вдалося відкрити український «Дипломатичний архів» початку 1960-х років у Ніцці, на Avenue Mont-Rabeau, 20 bis. Українська історіографія цієї проблеми не надто широка [3–8]. Уперше поняття «дипломатичний архів» подано В. Матвієнком та Л. Гайдуковим в «Українській дипломатичній енциклопедії» (2004) та «Українській архівній енциклопедії» (2008) [3]. Дослідження складу і змісту Дипломатичного архіву України фактично розпочалося зі створенням 2016 р. Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин.

Мета цієї публікації полягає в аналізі наявності в державних архівах України фондів особового походження діячів, причетних до формування української дипломатичної служби, діяльності дипломатичних представництв та консульських установ України в зарубіжних країнах, а також характеристиці особливостей цих фондів як складової частини Дипломатичного архіву України.

Виклад основного матеріалу. З точки зору джерельної бази історії дипломатії є підстави розглядати склад дипломатичного архіву ширше, ніж у його розумінні в контексті міжнародного права. Тут ідеться не про доказову цінність документів, утворених у діяльності дипломатичних установ, у міжнародних відносинах, а про їхнє джерельне значення для відтворення процесу розвитку української дипломатичної служби.

Перша особливість цього процесу полягає у тривалому перебуванні України у складі радянської «імперії» – СРСР. Тоді її зовнішньополітична діяльність відбувалася під контролем Москви (в 1919–1922 рр.) або від імені СРСР (1923–1939, 1944–1991), попри повернення Українській РСР у лютому 1944 р. права на встановлення безпосередніх зносин з іноземними державами, укладення з ними угод і обмін дипломатичними і консульськими представниками, участь у міжнародних конференціях та діяльності міжнародних організацій. Відродження закладених у період боротьби за державність в 1917–1921 рр. традицій української дипломатії розпочалося лише з відновленням державної незалежності України 24 серпня 1991 р. та визнанням її зарубіжними державами після Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р.

Друга особливість розвитку української дипломатичної служби полягає в тому, що переважна більшість її представників доби Української Держави/Української Народної Республіки залишилася в еміграції. У 1918–1919 рр. незалежними українськими урядами було створено представництва в статусі посольств, надзвичайних дипломатичних місій, консульських установ, почесних консульств, торговельно-економічних місій в Австрії, Болгарії, Німеччині, Туреччині, Фінляндії (посольства), Бельгії, Ватикані, Великій Британії, Греції, Данії,

Естонії, Італії, Латвії, Литві, Нідерландах, Польщі, Румунії, США, Угорщині, Франції, Чехословаччині, Швеції, Швейцарії та на Кавказі (у Грузії, Вірменії, Азербайджані) з розташуванням у Грузії (надзвичайні дипломатичні місії). Українські консульства працювали довший чи коротший час у Мюнхені, Гданську, Батумі, Тбілісі, Загребі, Стамбулі, Цюріху, Женеві, почесні консульства було засновано у Стокгольмі, Копенгагені, Дамаску, Бейруті. У Відні (18–22 червня 1919 р.; 18–20 серпня 1920 р.) та Карлових Варах (Карлсбаді, 6–14 серпня 1919 р.) відбулися перші наради послів та голів дипломатичних місій УНР. Більшу частину документів, утворених у діяльності цих дипломатичних представництв, було зосереджено в Музеї визвольної боротьби України у Празі та Українському історичному кабінеті (1925–1948). Фонди Музею частково передані чехословацьким урядом УРСР 30 серпня 1945 р. і тепер зберігаються як «Празький український архів» у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України і Центральному державному архіві громадських об'єднань України, а частково залишилися в Національному архіві Чеської Республіки (Narodni archive Ceske Republiky, f. Ukrajinske museum, Praha, (1659) 1925–1948) та Слов'янській бібліотеці Національної бібліотеки Чеської Республіки. Багато документів, які можна вважати належними до Дипломатичного архіву України, зберігаються в інших країнах, які мали двосторонні відносини з Україною.

Водночас документи офіційного походження, вивезені державними службовцями різних рангів (від міністрів до працівників канцелярій посольств, дипломатичних місій чи консульських установ), разом із особистими документами опинилися в колекціях українських дипломатів, що залишилися в еміграції й присвятили своє життя іншій сфері діяльності.

З часом такі зібрання потрапили до державних або заснованих українською громадою архівів у країнах, де завершився земний шлях тієї чи іншої особи. Передаючи документи на зберігання, кожен їх власник сподівався на те, що рано чи пізно інформацію, яка містилася в них, буде введено до наукового обігу. Відповідно потрапляли до архівів також і документи офіційного походження, оскільки серед українських емігрантів були державні службовці різних рангів міністерств та відомств УНР, які свого часу вивезли ці документи, та дипломати чи консули, котрі зберегли у власних колекціях документи дипломатичних представництв. Відтак у складі особистих архівів чи у фондах особового походження українських діячів, робота яких була пов'язана з формуванням дипломатичної служби України в різні періоди, зазвичай можна виявити документи тих державних органів, де вони працювали, проекти нормативних документів, міжнародних договорів, чернетки протоколів засідань державних органів і громадських організацій, листування, службові документи конкретних осіб, паспорти та посвідчення, фотодокументи, що є цінними джерелами до вивчення історії української дипломатичної служби. Зокрема, в Бібліотеці та архівах Кана-

ди зберігаються фонди українського громадського і політичного діяча, дипломата і журналіста Михайла Єремїїва, громадсько-політичного діяча, дипломата і публіциста Андрія Жука, громадсько-політичного діяча, журналіста, літературного критика, ідеолога українського націоналізму, керівника прес-бюро Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Швейцарії Дмитра Донцова, співробітника Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Будапешті в 1919–1924 рр. Данила Лалкова.

У Бібліотеці Карлтонського університету в Оттаві відкрито зібрання політичного і церковного діяча, журналіста, дипломата Євгена Бачинського. В архіві Осередку української культури і освіти у Вінніпегу зосереджено документальні зібрання колишніх українських дипломатів: Івана Боберського, Андрія Лівичького, Миколи Мандрики, Євгена Онацького, Володимира Сікевича, Євгена Слабченка та ін. В Архіві Наукового Товариства імені Тараса Шевченка у США збереглися особові фонди послів Олександра Лотоцького та Яна Токаржевського-Карашевича. Основу документальної колекції Східно-українського дослідного інституту імені В. Липинського у Філадельфії становить архів посла Української Держави в Австрії В'ячеслава Липинського.

Особовий фонд співробітника Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Італії Євгена Онацького відклався в Українській колекції Дослідного центру історії імміграції при Університеті Міннесоти. В архіві Українського вільного університету в Мюнхені з наявних там документів сформовано фонди консула УНР Василя Оренчука, міністра закордонних справ Української Держави Дмитра Дорошенка та ін. У фондах Національної бібліотеки у Варшаві перебуває на зберіганні значна частина архіву Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, у складі якої – особисті збірки Дмитра Донцова, Андрія Жука та ін. Деякі профільні документи містяться у фонді Олександра Довженка в Російському державному архіві літератури і мистецтва. Не менш цінними для історії української дипломатії є й фонди особового походження іноземних представників, які працювали в Україні в різний час. Так, в Архіві Болгарської академії наук відклалися документи, що уможливають відтворення діяльності І. Шишманова в Києві (ф. 11к, Иван Д. Шишманов). Тут збереглися документи про призначення професора Шишманова надзвичайним посланником і повноважним міністром у Києві, інформація про його діяльність в Україні, тексти статей та листування з українськими і болгарськими дипломатами, зокрема Михайлом Грушевським, Олександром Шульгиним, Тихоном Баламезовим, Михайлом Драгомирецьким, Олександром Лотоцьким, Петром Сікорою, Дмитром Чижевським, німецьким генералом Гренером та ін. У Державному архіві Російської Федерації зберігається фонд «Гуревич Григорий Евсеевич, датский консул в Киеве» (Р-5998), в якому відклалися записка Г. О. Гуревича про висилку Наркоматом закордонних справ УСРР представників колишніх іноземних консульств з України в 1919 р., листування з іноземними консулами в Києві, з Міністерством закордонних справ

Української Держави, відомості про надання допомоги іноземним підданам, протоколи засідань консульських колегій, особисті документи консула. Ці та інші документальні зібрання можна віднести до зарубіжного комплексу Дипломатичного архіву України, повноцінне уявлення про склад якого можна отримати лише шляхом віртуальної реконструкції в міжархівному довіднику.

Фонди особового походження працівників української дипломатичної та консульської служби або високих посадовців, причетних до її формування та розвитку, що відклялися в архівах України, належать до українського комплексу Дипломатичного архіву України. Найбільша кількість таких фондів зберігається у ЦДАВО України. Серед них можна виокремити дві групи: 1) фонди, в назвах яких указано на причетність особи до дипломатичної служби; 2) фонди, в назвах яких присутні інші характеристики діяльності особи. До першої групи належать: ф. 3807 «Жук Андрій (01.07.1880–03.09.1968) – громадський і політичний діяч, публіцист, діяч українського кооперативного руху, дипломат, член ЦК Української соціал-демократичної робітничої партії, член «Проводу „Союзу визволення України“ (СВУ)»; ф. 3808 «Залізник Микола Кіндратович (1888–1950) – посол УНР у Фінляндії та Австрії, доктор філософії»; ф. 3882 «Ейхельман Отто Оттович (1854–1943) – державний діяч, правознавець, товариш міністра закордонних справ УНР, професор Київського університету, Українського вільного університету та Українського високого педагогічного інституту»; ф. 3558 «Ковенко Михайло Микитович – інженер-механік, отаман військ Української Центральної Ради, представник Міністерства закордонних справ при військовому аташе німецького уряду, м. Київ, 1918 р.»; ф. 3680 «Пилипчук Пилип Каленикович (1869–1940) – голова Ради Народних Міністрів УНР в екзилі, член ЦК Української народно-революційної партії, керівник офіційних місій УНР у Варшаві»; ф. 3804 «Мандрика Микита Іванович (28.09.1886 – 20.08.1979) – публіцист, поет, дипломат, громадський діяч, член УЦР»; ф. 3877 «Чижевський Павло Іванович (1865–1925) – міністр фінансів УНР, голова надзвичайної торговельної та фінансової місії УНР в м. Женеві»; ф. 3910 «Левитський Михайло Миколайович (01.09.1887–?) – урядовець Міністерства закордонних справ, член дипломатичної місії УНР в Швейцарії, доцент Української господарської академії в м. Подебрадах»; ф. 3934 «Бачинський Юліан Олександрович (1870–1940) – громадський та політичний діяч, публіцист, Голова УСДП (до 1914 р.), представник УНР у Вашингтоні, професор»; ф. 4381 «Гехтер Максим Григорович – емігрант, начальник інформаційного відділу Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Данії, секретар посольства УНР у Німеччині, редактор, журналіст»; ф. 4438 «Яковлів Андрій Іванович – український емігрант, директор канцелярії Центральної Ради, голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Бельгії та Голландії, професор Українського університету в м. Празі»; ф. 4449 «Голіцинський Євген М. – активний діяч РУП, Голова дипломатичної місії УНР у Вашингтоні (1919), Естонії (1921), доцент Української господарської академії в м. Подебрадах»;

ф. 4456 «Василько Микола Прокопович – представник уряду УНР за кордоном, уповноважений міністр і надзвичайний посол в Німеччині, голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Швейцарії». Ці фонди мають різну кількість справ (від 4 до 45) і з огляду на походження не відтворюють цілісно діяльності тієї чи іншої дипломатичної місії, однак містять деякі документи, що дозволяють з'ясувати певні знакові деталі. Важливою характеристикою документальних зібрань особового походження працівників дипломатичної служби є наявність у них дипломатичних паспортів та інших офіційних посвідчень, фотодокументів, що дають уявлення про особу на тлі відсутності такої інформації в інших фондах. Візи в дипломатичних паспортах уможливають датування не лише моментів біографії особи, але й діяльності дипломатичної місії, до якої ця особа була причетна.

Друга частина фондів особового походження цієї категорії не містить в назві вказівки на причетність особи до дипломатичної служби. Це такі: фонди міністра пошт і телеграфу УНР та міністра земельних справ УНР Микити Шаповала (ф. 3563) та поета Олександра Олеся (Кандиба) (ф. 4463), які були співробітниками Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині; членів Української Центральної Ради Сергія Шелухіна – міністра судових справ УНР (ф. 3695), який очолював делегацію Української Держави на мирних переговорах з РСФРР у Києві, та Дмитра Антоновича – міністра морських справ УНР (ф. 3959), призначеного очільником Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Італії; голови Українського телеграфного агентства Української Держави Дмитра Донцова (ф. 3849), який керував прес-бюро Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Швейцарії; поета і сотника армії УНР Юрія Дарагана (ф. 3903), який служив у Посольстві Української Держави в Болгарії; академіка ВУАН Миколи Василенка (ф. 3974), що деякий час очолював зовнішньополітичне відомство Української Держави, та правознавця, діяча кооперативного руху, консула Української Держави в Саратові Віктора Сапіцького (ф. 3987) та ін. Відсутність слова-маркера в назві фонду пояснюється тим, що науково-технічне опрацювання документів відбувалося ще за радянського часу, вивчення біографій цих постатей не належало до пріоритетних досліджень, тому інформації про їхню дипломатичну діяльність бракувало, та й самі фонди мали обмежений доступ. Цінність цих фондів, з точки зору причетності їх до Дипломатичного архіву України, полягає в наявності документів офіційного походження, листування з керівництвом держави і колегами-дипломатами, підготовчих матеріалів до статей з питань міжнародних відносин.

Зокрема, у фонді Сергія Шелухіна збереглися: протоколи та стенограми засідань української частини політичної комісії у справі визначення кордону Української Держави з РСФРР, мирних переговорів між Українською Державою і РСФРР у травні–жовтні 1918 р., засідань української мирної делегації; проект мирного договору, положення про розподіл державного майна і боргів, доповідні записки, листування, списки, анкети про підписання мирного договору з РСФРР;

документи про діяльність української делегації в Парижі; листування з Громадським комітетом в Австрії, Лігою Націй, Українською господарською академією в м. Подебрадах, Українською селянською спілкою та іншими науковими, громадськими організаціями і товариствами. Інформативним за наявності тематичних документів є фонд Дмитра Донцова. Тут збереглася копія звіту секретаря Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Латвії О. Лагутенка про участь представника України в конференції Балтійських держав у Ризі, листування з різними організаціями та особами, дипломатичні паспорти Д. Донцова і його дружини, свідцтва та посвідчення, фотодокументи. Цікаву знахідку вдалося нещодавно виявити серед листування Марії Донцової, де відклалися листи Євгена Слабченка до неї. Епістолярій містить характеристики В. Винниченка і С. Петлюри, характеристику двосторонніх відносин УНР з Польщею та Австрією, описання повсякденного життя в Європі після закінчення Першої світової війни, раніше не відомі деталі біографії Є. Слабченка. У фондах очільників Ради народних міністрів УНР Ісаака Мазепи (ф. 3933) та Бориса Мартоса (ф. 4000) збереглося листування з А. Жуком, М. Васильком, В. Винниченком, М. Галаганом, А. Левицьким, К. Лоським, А. Марголіним, С. Петлюрою, М. Хапком, О. Шульгиним та іншими діячами, копії постанов уряду УНР та протоколів засідань кабінету Ради народних міністрів, звернення уряду УНР, закордонної делегації УСДРП, української соціалістично-радикальної партії до соціалістичних організацій усіх країн, українського народу про боротьбу з радянською владою за самостійність України, довіреність Надзвичайної дипломатичної місії УНР у м. Берліні про повноваження Б. Мартоса; документи про купівлю будинку для Музею визвольної боротьби України в Празі та його утримання, оповіщення про поховання О. Олеся (Кандиби) та ін. Унікальний епістолярний комплекс щодо діяльності українських дипломатичних місій та зовнішньої політики УНР відклався у фонді Симона Петлюри (ф. 3809).

Деяка інформація про розвиток дипломатичної служби та діяльність дипломатичних місій УНР збереглася також у фондах Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтв України, зокрема – мистецтвознавця, співробітника Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії Володимира Паньківа (ф. 172), письменниці й перекладачки, співробітниці Генерального секретарства міжнародних справ УНР Надії Суровцової (ф. 302) [9], президента Української Академії наук (1921–1922), очільника зовнішньополітичного відомства Української Держави Миколи Василенка (ф. 542), віолончеліста-аматора, секретаря Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині Миколи Шрага (ф. 1253). У фонді кінорежисера, письменника, художника Олександра Довженка (ф. 690) відклалися документи про його роботу в 1921–1923 рр. у Дипломатичному представництві УСРР у Польщі (1921–1922) та Торговельному представництві СРСР у Німеччині. Фонд письменника Олександра Корнійчука (ф. 435) містить документи про його діяльність на посаді народного комісара закордонних справ УСРР у лютому–липні 1944 р. [10].

Документи, що утворилися в діяльності зовнішньополітичного відомства після 1 лютого 1944 р., коли Українській РСР відповідно до Закону «Про надання союзним республікам повноважень у галузі зовнішніх зносин та про перетворення у зв'язку з цим Народного комісаріату закордонних справ із загальносоюзного в союзно-республіканський народний комісаріат», ухваленого Верховною Радою СРСР під час X сесії 1-го скликання було формально повернуто право на зовнішньополітичну діяльність, зберігаються в Галузевому державному архіві (далі – ГДА) МЗС України. Він є структурним підрозділом МЗС і функціонує в такому статусі від квітня 2004 р., успадкувавши свої функції і завдання від Архіву МЗС УРСР (1951–1993) та Історико-архівного управління МЗС України (1993–2004). Основну функцію ГДА – «зберігання документів, що утворюються в процесі діяльності органів дипломатичної служби, зберігання оригіналів міжнародних договорів України, їх завірених копій» – закріплено в Законі України «Про дипломатичну службу» від 7 червня 2018 р. У ГДА МЗС України зберігаються документи офіційного походження періоду перебування України у складі СРСР та доби незалежності України (понад 500 тис. од. зб., сформовані в майже 60 фондів) [11, с. 569]. У складі документів виокремлено Основний фонд, Особовий фонд працівників Міністерства, договори та угоди України з іноземними державами, міжнародні договори, зареєстровані в ООН, Фонд фотодокументів, міжнародні договори, конвенції, угоди та інші акти, що стосуються України, документи Генеральної Асамблеї ООН, її органів та спеціалізованих установ, документи та матеріали ліквідованих міжнародних організацій [11, с. 569]. Фонди особового походження в ГДА МЗС не зберігаються.

Наукова новизна дослідження полягає в постановці наукової проблеми стосовно приналежності фондів особового походження до Дипломатичного архіву України, висвітлено особливості складу цих фондів, залучено до наукового обігу інформацію про наявність у фонді Д. Донцова в ЦДАВО України комплексу листів Є. Слабченка.

Висновки. Інформація, що міститься у фондах особового походження українських діячів та іноземних представників в Україні, має непересічне значення для повноцінного відтворення історії української дипломатичної служби, міжнародних відносин та зовнішньої політики України. Відтак склад дипломатичного архіву слід розглядати ширше, ніж комплекс документів офіційного походження, утворених у діяльності дипломатичних установ. Специфіка Дипломатичного архіву України полягає в розпорошеності фондів як офіційного, так і особового походження в різних архівних установах в Україні та за кордоном. У фондах офіційного походження, в тому числі повернутих з-за кордону (зокрема «Празького українського архіву»), багато документів втрачено в процесі їхнього формування. Натомість у фондах особового походження очільників і співробітників посольств та дипломатичних місій чи консульських установ збереглися оригінали

та копії міждержавних договорів, засідань двосторонніх комісій, наказів дипломатичних місій та інша документація офіційного походження, вивезена чи збережена фондоутворювачем, що дає можливість реконструювати певні події дипломатичної історії. Особливу цінність мають фотодокументи, неопубліковані рукописи та особисті документи дипломатів, що становлять собою цінні джерела для вивчення їхнього життєпису. Таким чином, інформацію фондів особового походження поспіль з документами офіційного походження можна вважати складовою частиною Дипломатичного архіву України, реконструкція якого передбачає дослідження українського та зарубіжного комплексу і співпрацю українських та зарубіжних науковців, дипломатів та архівістів.

Список використаних джерел

1. Colket Meredith. The Inviolability of Diplomatic Archives //The American Archivist. 1945, January. Vol. 8. № 1. URL:<https://americanarchivist.org/doi/pdf/10.17723/aarc.8.1.k010662414m87w48> (дата звернення: 09.07.2020)
2. Матяш Ірина. «Світова бібліотека Україніки» Євгена Слабченка як ідея і культурологічний проект народної дипломатії // Бібліотечний вісник. 2016. № 1 (231). С. 30–40.
3. Матвієнко В. М., Гайдуков Л. Ф. Архіви дипломатичні // Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х т. Т. 1. Київ : Знання України, 2004. С. 81–82.
4. Матяш Ірина. Доля дипломатичного архіву Євгена Слабченка // Україна дипломатична. 2015. Вип. 16. С. 714–733.
5. Левченко Лариса. Організація державних архівів на Стародавньому Сході // Пам'ятки. Київ, 2015. Т. 15–16. С. 34–59.
6. Матяш Ірина. Український дипломатичний архів як джерело дослідження історії консульської служби // Книжкова та рукописна спадщина. 2016. Вип. 20. С. 252–256.
7. Матяш Ірина. Дипломатичні архіви як джерело дослідження історії української дипломатичної та консульської служби 1917–1924 рр. // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Зб. наукових праць. Дипломатичні архіви: поняття, інституційна історія, інформаційний потенціал. Київ, 2017. С. 9–32.
8. Матяш Ірина. Архіви українських емігрантів у Канаді як складова частина зарубіжного комплексу українського дипломатичного архіву // Academia terra historiae: Студії на пошану академіка Валерія Смолія. Кн. друга: Простори історика. Київ, 2020. С. 561–579.
9. Малярчук Т. Життя, дароване Україні // Дипломатична та консульська служба у вимірі особистості. Вип. 13. Київ, 2016. С. 416–425.
10. Олександр Довженко. Господи, пошли мені сили: Щоденники, кіноповісті, оповідання, фольклорні записи, листи, документи, спогади / упоряд. Р. М. Корогодський. Харків, 1994. 655 с.
11. Архівні установи України: Довідник. Т. 1 /Держкомархів України. УНДІАСД; редкол.: Г. В. Боряк (голова), І. Б. Матяш, Г. В. Папакін. 2-е вид. доп. Київ, 2005. 692 с.

Iryna Matiash,

*Doctor of Sciences (History), Professor,
Senior Research Fellow of Department of History
of International Relations and Foreign Policy of Ukraine
of Institute of History of Ukraine
of National Academy of Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0002-7565-1866
e-mail: matio@ukr.net*

Documents of personal origin as integral part of Diplomatic Archives of Ukraine

The purpose of the research is to analyze the presence of personal fonds belonging to figures involved in the formation of the Ukrainian diplomatic and consular service in the state archives of Ukraine, and to characterize these fonds as part of the Diplomatic Archives of Ukraine. **The research methodology** is based on the principles of historicism, science, and consistency. The methods of terminological and historiographical analysis, external and internal criticism of historical sources, taking into account the interdisciplinary approach, are used. **Scientific novelty.** For the first time, the publication raises the scientific problem of personal fonds belonging to the Diplomatic Archives of Ukraine, highlights the peculiarities of these fonds and the information about the presence of a set of Ye. Slabchenko's letters in D. Dontsov's fond in the Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine is involved in the scientific circulation. **Conclusions.** The information contained in the personal fonds of Ukrainian figures and foreign representatives in Ukraine is valuable for recreating the history of the Ukrainian diplomatic and consular service, international relations and foreign policy of Ukraine. Therefore, the composition of the diplomatic archives should be considered more broadly than a set of documents of official origin, which are formed in the activities of diplomatic missions. The specificity of the Diplomatic Archives of Ukraine is the separation of documents in various archival institutions in Ukraine and abroad. In the process of forming specialized fonds of official origin in 1917–1921, many documents were lost. Instead, the fonds of personal origin of heads and employees of embassies and diplomatic missions or consulates preserved originals and copies of interstate agreements, meetings of bilateral commissions, orders of diplomatic missions and other documentation, which allows reconstructing certain events in the diplomatic history. Things of value are photographs, unpublished manuscripts and personal papers of diplomats, which constitute a precious source for studying their biographies. Thus, information from fonds of personal origin can be considered an integral part of the Diplomatic Archives of Ukraine, the reconstruction of which involves the study of the Ukrainian and foreign complex and the cooperation of scientists, diplomats and archivists.

Key words: Diplomatic Archives of Ukraine, fond of personal origin, history of the diplomatic service.

*Стаття підготовлена 21 лютого 2020 року;
подана до друку 27 лютого 2020 року.*